

Børns rettigheder

Den polsk-jødiske læge og børnehjemsleder, Janusz Korczak, var meget forud sin tid, da han i de første årtier af 1900-tallet gjorde sig tanker om børns opdragelse. Korczak blev af nazisterne deporteret til udryddelseslejren Treblinka i 1942, hvor han blev slået ihjel. Foto i Wikimedia Commons.

At børn ikke blot skal beskyttes, men ligefrem har selvstændige rettigheder, er en forholdsvis moderne opfattelse. Først i 1960 fik Danmark en lov, som udtrykkeligt udtalte sig om "børns retsstilling". Loven omhandlede dog ikke andre forhold, end hvad der tidligere var lovgivet om ud fra praktiske hensyn.

Praktiske hensyn og beskyttelse er med andre ord bestemmende for den lovgivning, som danner rammen for børns opvækst helt op til vor tid – og er det måske stadig.

1960: "Børns retsstilling"

Loven om børns retsstilling fra 1960 omhandlede rettighederne for børn, der var født uden for ægteskab. Endnu i 1960 var det ikke en ret for barnet at få oplyst navnet på sin far. Faderens identitet skulle myndighederne først og fremmest bruge for at kunne indkræve faderskabsbidrag, men moderen kunne få lov at blive fritaget for at oplyse myndighederne om navnet. Altså var det fortrinsvis en praktisk-økonomisk begrundet lovgivning.

For barnets opvækst kunne den økonomiske begrundelse være vigtig nok. Det kunne måske give lidt mere pålæg på

brødet eller en lidt større chance for at få en cykel, der ikke stod i alt for stor kontrast til de andre børns.

1888-1908: Faderskabsbidrag til flere

At faderen skulle betale et bidrag til et barn, der var født uden for ægteskab, var som nævnt ikke noget nyt. Det havde fædre skullet siden 1763. Fra 1888 skulle bidraget betales, indtil barnet fyldte 18 år (og ikke som indtil da kun 14 år). Ved konfirmationsalderen kom mange børn "ud at tjene", dvs. fik et arbejde på f.eks. en gård. Derfor blev bidragets størrelse ofte reguleret i 14 års alderen.

Kun børn, der var født uden for ægteskab - de uægte børn - modtog bidrag. Var barnet født i ægteskab, men moderen skilt eller separeret, slap faderen for at betale bidrag til barnet. Først i 1908 blev også skilsmissebørn omfattet.

I 1913 kom en enkebørnslov. Den sikrede, at forældre, hvis enten mand eller kone var død og som ikke selv tjente meget, også fik et økonomisk bidrag til deres børns opvækst.

Beskyttelse af børn

To af de steder i lovgivningen, hvor beskyttelse af børn var omtalt, var i straffeloven og i loven om børns arbejde på fabrikker.

Beskyttelse mod mishandling

Straffeloven fra 1866 forbød forældre at mishandle deres børn. Det var ikke det samme som, at de ikke måtte slå deres børn. Det måtte både de og lærerne nemlig gerne. Se videre i temaet om revselsesretten.

Beskyttelse mod farligt og langvarigt arbejde

Loven om børns arbejde på fabrikker fra 1873 forbød, at børn under 10 år arbejdede på fabrikker, og de 10-14-årige måtte højst arbejde 6 timer i døgnet. Loven blev strammet både i 1901 og i 1913. Fra 1901 skulle barnet være mindst 12 år gammelt, før det kunne få ansættelse på en fabrik. Fra 1913 skulle børn være udskrevet af skolen, før de måtte arbejde på fabrik (altså typisk i 14-årsalderen). Børn under 16 år måtte ikke arbejde ved farlige maskiner.

Beskyttelse mod arbejde ved landbrugsmaskiner

Det var også først i 1913, at børns arbejde på landet blev reguleret en smule: Børn under 10 år måtte ikke anvendes ved landbrugsmaskiner (f.eks. dampdrevne tærskværker). Hvis de var mellem 10 og 12 år skulle

deres arbejde ved maskiner ske under opsyn af voksne. Denne meget begrænsede beskyttelse af børn i omfanget og typen af arbejde på landet var stort set gældende frem til 1960.

Børn har ret!

I 1989 tilsluttede Danmark sig, som stort alle andre lande, FN's Konvention om Barnets Rettigheder. I fire hovedafsnit behandler konventionen børns:

- grundlæggende rettigheder, herunder mad, bolig og sundhed
- rettigheder til udvikling, herunder skolegang, uddannelse, leg, fritid og information
- rettigheder til beskyttelse mod krig, vold, narkotika og seksuel udnyttelse
- rettigheder til medbestemmelse, herunder ytringsfrihed, indflydelse, selvstændig deltagelse, medbestemmelse og selvbestemmelse

Beskyttelse og basale livsfornødenheder er stadig i højsædet, naturligvis. Men som noget nyt bliver børn betragtet som noget ud over det at have krav på beskyttelse og livsfornødenheder. De er noget i sig selv. Deres mening tæller også.

Janus Korczaks ideer fra begyndelsen af 1900-tallet

Men så ny er tanken heller ikke. En del af tankegodset bag børnekonventionen er fra 1900-tallets første årtier. Tankerne stammer fra en polsk-jødisk børnelæge og børnehjemsleder, Janusz Korczak, og han var i høj grad inspireret af Ellen Key (se indledningen til Børns vilkår under forandring).

Hovedelementerne i Korczaks idéer om opdragelse var:

- afvisningen af vold - både fysisk og mundtlig - begået af personer i kraft af deres højere alder eller funktion
- overbevisningen om, at børn er mennesker på samme måde som voksne
- princippet om, at der skal tages hensyn til barnets individualitet i opdragelsesprocessen
- troen på, at barnet selv kender sine egne behov, ønsker og følelser bedst og derfor bør have ret til at blive inddraget og hørt af de voksne
- barnets ret til respekt, uvidenhed og fejltagelser, privatliv, egne holdninger og ejendom
- opfattelsen af barnets udviklingsproces som hårdt arbejde

(Kilde: "Historiske temaer". Aargang 0. Rigsarkivet)